

Лекція 6

Лінійна та логістична регресія

Вступ

Регресія — одна з найстаріших і найважливіших ідей у статистиці та машинному навчанні.

Вона дозволяє формалізувати питання типу: “Як змінюється результат, коли змінюється певний фактор?”

На відміну від більш складних моделей (нейронних мереж, ансамблів), регресія надає **інтерпретовану залежність**, тобто ми не лише передбачаємо, а й розуміємо, **чому** змінюється результат.

У загальному вигляді:

$$y = f(X) + \varepsilon,$$

де $f(X)$ — детермінована частина моделі, а ε — випадкова похибка.

Лінійна регресія

Лінійна регресія шукає таку гіперплощину в просторі ознак, яка *найкраще наближає дані* у сенсі мінімальної квадратичної помилки.

Іншими словами, вона намагається “протягнути пряму” через хмару точок, так щоб відстані між реальною точкою та лінією прогнозу були мінімальні у середньому.

Модель

Для даних $(x_i, y_i), i = 1, 2, \dots, n$,
модель лінійної регресії визначається як:

$$\hat{y}_i = w_0 + w_1 x_{i1} + w_2 x_{i2} + \dots + w_d x_{id} = X_i w.$$

У матричному вигляді:

$$\hat{y} = Xw,$$

де

$X \in \mathbb{R}^{n \times d}$ — матриця ознак,

$w \in \mathbb{R}^d$ — вектор коефіцієнтів (ваг).

Оцінювання параметрів

Модель мінімізує суму квадратів похибок:

$$J(w) = \frac{1}{2n} \sum_{i=1}^n (y_i - X_i w)^2 = \frac{1}{2n} |y - Xw|^2.$$

Для аналітичного розв'язку використовують рівняння норм:

$$w^* = (X^\top X)^{-1} X^\top y.$$

Це означає, що ми шукаємо вектор w , який робить залишки (помилки) ортогональними до простору ознак.

Геометрична інтерпретація

У просторі ознак усі можливі передбачення утворюють підпростір стовпців X .

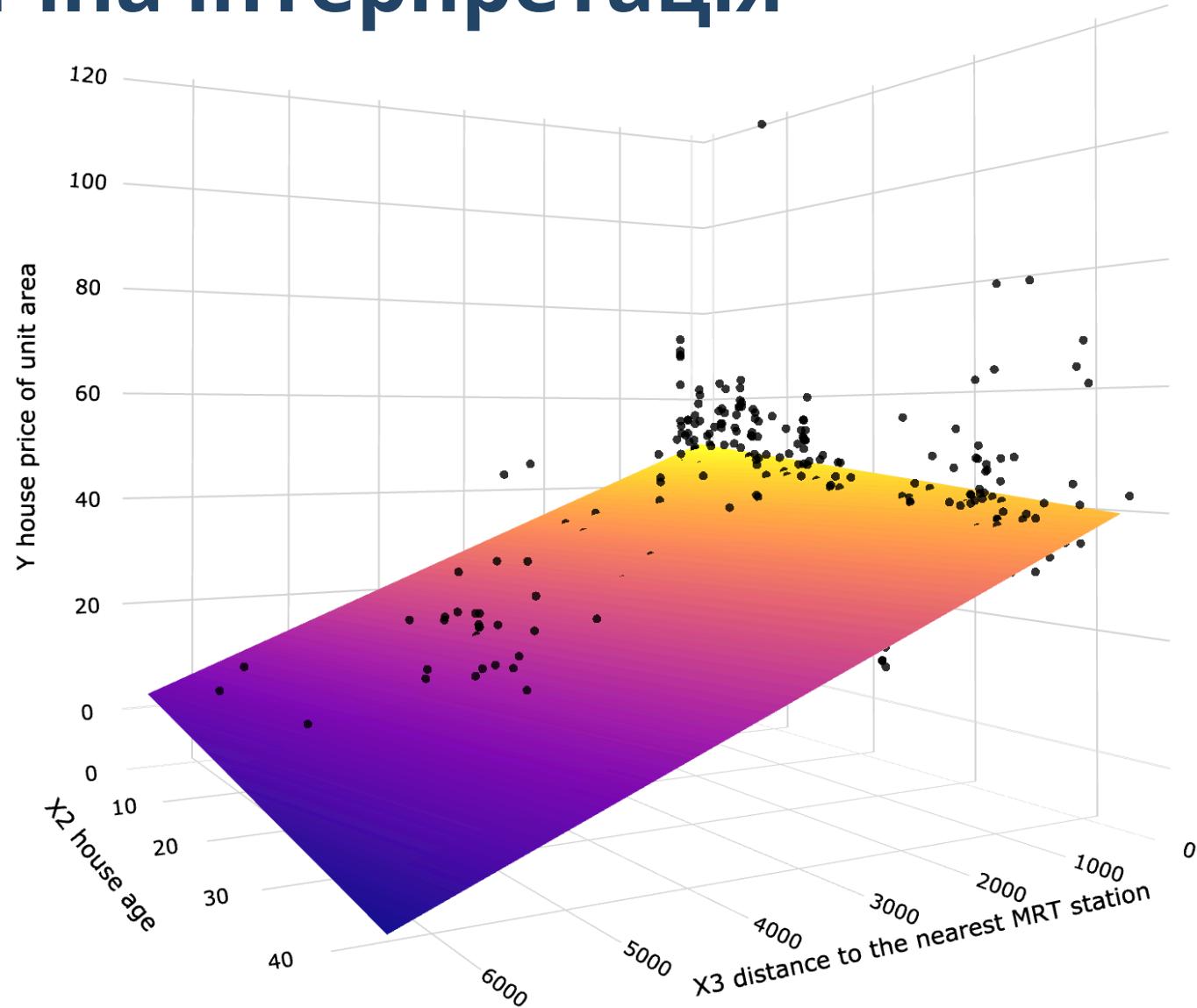
Оптимальне передбачення Xw^* — це **ортогональна проекція** вектора y на цей підпростір.

Помилка $e = y - Xw^*$ перпендикулярна до всіх ознак:

$$X^\top e = 0.$$

Тобто, ми знаходимо лінію (або площину), найближчу до точок у середньоквадратичному сенсі.

Геометрична інтерпретація

Якість моделі: коефіцієнт детермінації

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_i (y_i - \hat{y}_i)^2}{\sum_i (y_i - \bar{y})^2}.$$

Інтерпретація:

- $R^2 = 1$: модель ідеально пояснює варіацію цілі;
- $R^2 = 0$: модель не краща за просте середнє.

Якщо $R^2 < 0$, модель гірша за базову.

Проблеми мультиколінеарності

Якщо ознаки сильно корелювані, то оцінки w стають нестабільними: малі зміни в даних можуть сильно змінювати коефіцієнти. Рішенням може бути регуляризація (*Ridge, Lasso*), яка додає штраф за великі коефіцієнти.

Приклад: прогноз вартості житла

Ознака	Коефіцієнт	Інтерпретація
Площа	10 500	кожен 1 м ² збільшує ціну на ₴10500
Кімнати	150 000	кожна кімната додає ₴150 000
Відстань від центру	-10 000	кожен км віддалення зменшує ціну на ₴10 000
Вік	-8 000	рік старіння будинку зменшує ціну на ₴8 000

Найбільший вплив має площа й кількість кімнат.

Негативний ефект відстані та віку вказує на типову ринкову логіку.

Логістична регресія

Логістична регресія використовується для класифікації:
вона передбачає **ймовірність** того, що об'єкт належить до класу 1.

Для будь-якого вхідного вектора x :

$$P(y = 1|x) = \frac{1}{1 + e^{-(w_0 + w^\top x)}}.$$

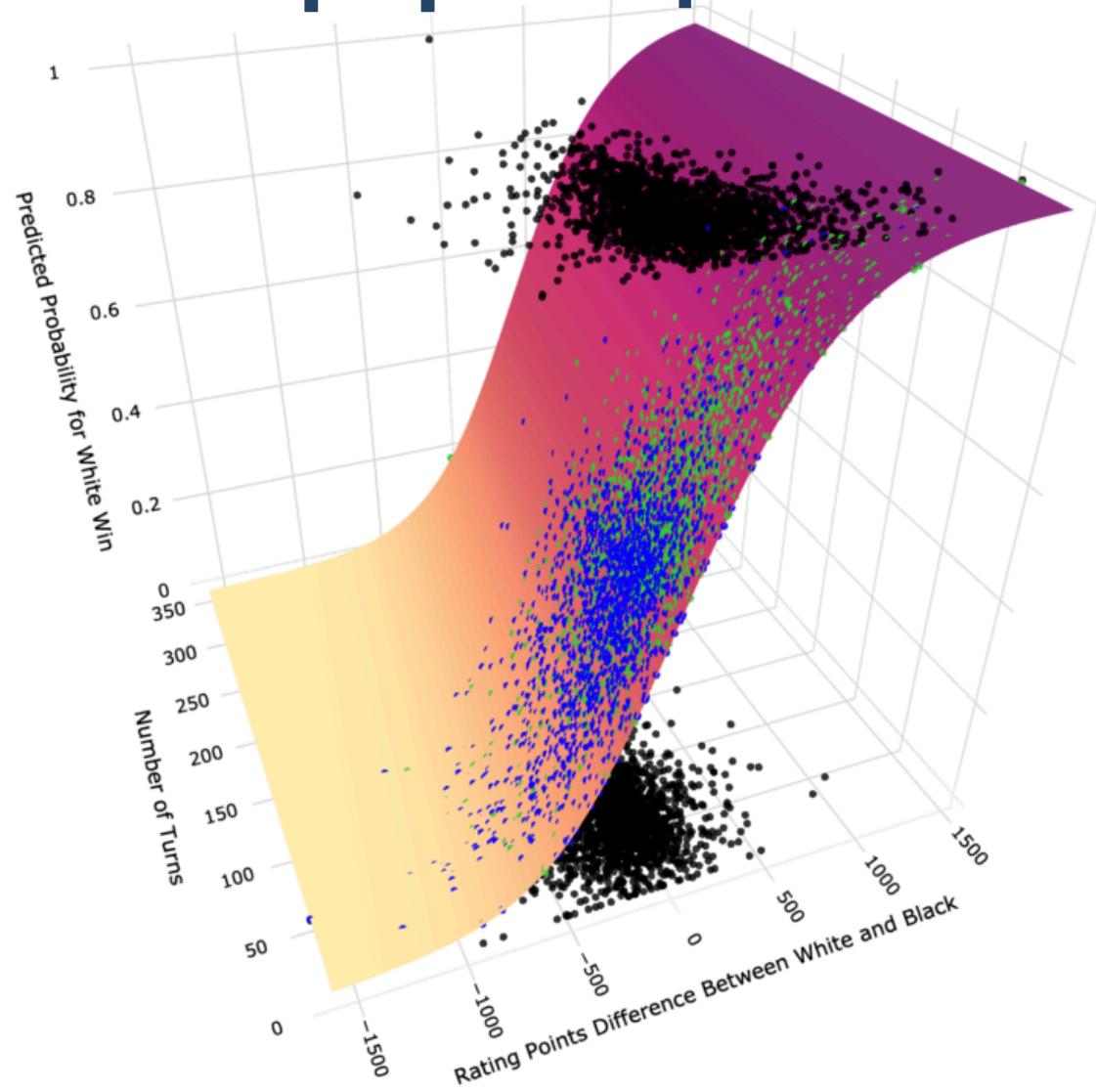
Ця функція $f(z) = \frac{1}{1+e^{-z}}$ називається *сигмоїдою* —
вона стискає будь-яке реальне число z у діапазон $[0, 1]$.

Геометрична інтерпретація

Логістична регресія будує гіперплощину в просторі ознак, яка розділяє два класи (0 і 1).

На відміну від "жорстких" методів (як SVM), тут розділення м'яке: поблизу межі модель дає значення 0.4–0.6, тобто *невпевненість*.

Геометрична інтерпретація

Функція втрат: кросентропія

Для оцінювання параметрів використовують функцію логістичної втрати:

$$J(w) = -\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [y_i \log \hat{y}_i + (1 - y_i) \log(1 - \hat{y}_i)].$$

Ця функція штрафує модель, якщо вона впевнена у неправильному класі.
Мінімізація $L(w)$ — еквівалентна *максимізації правдоподібності (MLE)*

$$L(w) = \prod_{i=1}^n [\hat{y}_i^{y_i} (1 - \hat{y}_i)^{1-y_i}],$$

$$J(w) = \log L(w),$$

$$\arg \max_w L(w) = \arg \min_w J(w).$$

Логіт і відношення шансів

Логіт — це логарифм відношення шансів:

$$\log \frac{P(y = 1|x)}{1 - P(y = 1|x)} = w_0 + w^\top x.$$

Отже, кожен коефіцієнт w_j описує зміну логарифма шансів, а не самої ймовірності.

Це робить модель *лінійною у логітах, але нелінійною у ймовірностях*.

Приклад: прогноз відтоку клієнтів

$$\log \frac{P(\text{churn} = 1)}{1 - P(\text{churn} = 1)} = -3.5 + 0.02 \cdot \text{calls} + 1.2 \cdot \text{complaints}.$$

Інтерпретація:

- коефіцієнт 1.2 для *complaints* означає, що кожна додаткова скарга збільшує шанс відтоку в $e^{1.2} \approx 3.3$ рази;
- 0.02 для *calls* — слабкий ефект: кожен додатковий дзвінок збільшує шанс на 2%.

Приклад: медична діагностика

$$\log \frac{P(\text{disease} = 1)}{1 - P(\text{disease} = 1)} = -4.8 + 0.07 \cdot \text{age} + 1.5 \cdot \text{test}_{\text{positive}}.$$

Інтерпретація:

- $e^{0.07} \approx 1.07$: кожен рік віку збільшує шанси хвороби на 7%;
- $e^{1.5} \approx 4.48$: позитивний тест збільшує ймовірність у 4,5 рази.

Інтерпретація коефіцієнтів логістичної регресії

Log-odds

Логістична модель лінійна в логарифмах шансів:

$$\log \frac{p}{1-p} = w_0 + w_1 x_1 + \dots + w_d x_d.$$

Це означає, що при збільшенні x_j на 1, логарифм шансів змінюється на w_j .

Odds ratio (відношення шансів)

Шанс — це відношення:

$$\text{odds} = \frac{p}{1 - p}.$$

Коефіцієнт w_j означає, що шанс класу 1 змінюється у e^{w_j} разів при збільшенні x_j на одиницю.

Якщо $w_j = 0.7$, то $e^{0.7} \approx 2.01$, тобто зміна x_j на 1 подвоює шанс належати до класу 1.

Граничний вплив (marginal effects)

Показує, як змінюється ймовірність при невеликій зміні x_j :

$$\frac{\partial P(y = 1|x)}{\partial x_j} = P(y = 1|x) \cdot (1 - P(y = 1|x)) \cdot w_j.$$

Це нелінійна функція.

Граничний ефект найбільший при ($P \approx 0.5$), а майже зникає при крайніх значеннях (0 або 1).

Якщо коефіцієнт великий, але ймовірність близька до 0 або 1, зміна ознаки майже не вплине на рішення.

Приклад: відтік клієнтів

$$\log \frac{p}{1-p} = -2.3 + 1.1 \cdot \text{complaints} + 0.03 \cdot \text{calls}.$$

Ознака	w_j	e^{w_j}	Інтерпретація
Complaints	1.1	3.0	кожна скарга утримі підвищує шанс відтоку
Calls	0.03	1.03	кожен додатковий дзвінок збільшує шанс на 3%

При середній ймовірності $P = 0.4$ граничний ефект скарги дорівнює $0.4(1 - 0.4) \times 1.1 \approx 0.26$, отже маємо $+26\%$ до ймовірності відтоку.

Висновки

- Лінійна регресія описує лінійні кількісні залежності та є базовим блоком для моделей прогнозування.
- Логістична регресія — фундаментальний інструмент класифікації, що має чітку статистичну основу.
- Інтерпретація через *Odds ratio* та *Marginal effects* робить її особливо корисною у пояснювальних моделях.
- Розуміння цих моделей формує основу для більш складних алгоритмів — нейронних мереж, SVM, ансамблів.

Регуляризовані варіанти регресії (Ridge, Lasso, ElasticNet)

Вступ

У реальних задачах машинного навчання часто спостерігається перенавчання (overfitting), при якому модель надто добре підлаштовується під тренувальні дані, але погано узагальнює нові.

Це трапляється, коли:

- кількість ознак велика порівняно з кількістю спостережень;
- ознаки сильно корельовані (мультиколінеарність);
- є шум у даних.

Вступ

Щоб уникнути перенавчання, у функцію втрат додають *штрафний член* (*penalty*), який усікає великі коефіцієнти:

$$J(w) = L(w) + \lambda \cdot R(w),$$

де

- $L(w)$ — стандартна функція втрат (MSE або крос-ентропія),
- $R(w)$ — регуляризаційний терм,
- $\lambda > 0$ — коефіцієнт регуляризації.

Регуляризація зменшує складність моделі, контролюючи розмір коефіцієнтів.

Ridge-регресія (L2 Regularization)

У лінійній регресії:

$$J(w) = \frac{1}{2n} |y - Xw|^2 + \lambda |w|_2^2.$$

Штраф $|w|_2^2 = \sum_j w_j^2$ — це квадрат норми L2, яка зменшує коефіцієнти, але не робить їх рівними нулю.

Розв'язок Ridge-регресії:

$$w^* = (X^\top X + \lambda I)^{-1} X^\top y.$$

Порівняно з МНК, додається матриця λI , яка стабілізує обернення навіть при мультиколінеарності.

Геометрична інтерпретація

- L2-регуляризація “стискає” параметри до сфери (кулі).
- Мінімізатор лежить у точці, де еліпсоїди помилок торкаються кулі $|w|_2^2 = c$.

Це зменшує варіацію, але дещо збільшує зміщення у bias-variance tradeoff.

Вплив параметра λ

- $\lambda=0$: звичайний МНК;
- λ - мале: дещо зменшені коефіцієнти, стабільна модель;
- λ - велике: коефіцієнти $\rightarrow 0$, модель спрощується.

Ridge добре працює, коли всі ознаки мають вплив, але корельовані.

Приклад

Модель прогнозу ціни нерухомості:

$$J(w) = \frac{1}{2n} \sum (price - Xw)^2 + \lambda \sum w_j^2.$$

- Для $\lambda = 0.1$: модель майже не змінюється.
- Для $\lambda = 10$: коефіцієнти "area", "rooms" зменшуються, а модель стає стабільнішою, але менш чутливою до дрібних факторів.

Lasso-регресія (L1 Regularization)

$$J(w) = \frac{1}{2n} |y - Xw|^2 + \lambda |w|_1,$$

де $|w|_1 = \sum_j |w_j|$.

Lasso “штрафує” великі коефіцієнти сильніше, ніж Ridge, а для деяких w_j — навіть змушує їх ставати рівними нулю.

Тобто Lasso виконує відбір ознак (feature selection) таким чином, що з великої кількості змінних залишаються лише найінформативні.

Мінімізатор помилки потрапляє у вершину ромба (L1-норма), де деякі координати дорівнюють нулю. Це пояснює, чому Lasso відкидає частину ознак.

Вибір λ

- Малий $\lambda \rightarrow$ усі коефіцієнти активні.
- Великий $\lambda \rightarrow$ залишаються лише ключові ознаки.

Вибір оптимального λ часто роблять через крос-валідацію (GridSearchCV або LassoCV).

Крос-валідація означає, що дані діляться на кілька частин (наприклад, на 5 або 10 "складок (folds)"). Модель тренується на частинах даних і перевіряється на решті. Це дозволяє оцінити її ефективність на різних підмножинах даних і запобігти перенавчанню.

Приклад

При побудові моделі для передбачення оцінки товару за 50 характеристиками

Lasso наприклад залишає лише 6 найважливіших: delivery time, review score, price, category, is premium.

Це може зробити модель короткою, легко інтерпретованою і швидкою.

ElasticNet як компроміс між Lasso і Ridge

$$J(w) = \frac{1}{2n} |y - Xw|^2 + \lambda_1 |w|_1 + \lambda_2 |w|_2^2.$$

Або у зведеній формі:

$$J(w) = \frac{1}{2n} |y - Xw|^2 + \lambda [(1 - \alpha)|w|_2^2/2 + \alpha|w|_1].$$

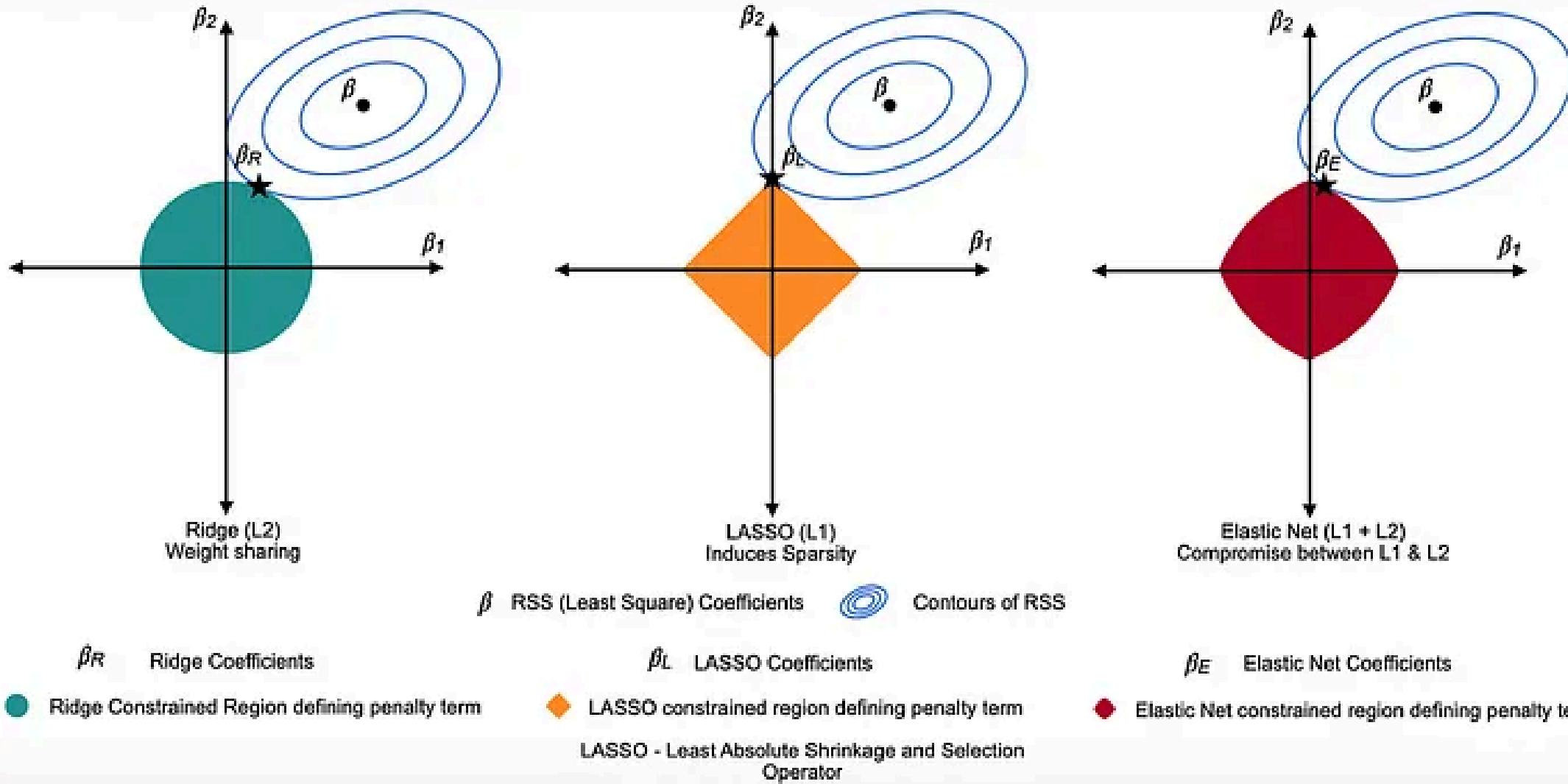
ElasticNet

Інтерпретація параметра α

- 0 - Ridge.
- 1 - Lasso.
- 0.5 - Збалансована регуляризація.

ElasticNet особливо корисний, коли ознак багато, є сильні кореляції між змінними чи хочеться зберегти стабільність Ridge і відбір ознак Lasso.

Область регуляризації — округлений ромб: він зберігає властивість обнулення частини коефіцієнтів (як Lasso),
але не настільки агресивно, завдяки L2-компоненті.

Приклад

У задачі прогнозу відтоку клієнтів ElasticNet при $\alpha=0.6$ залишає 12 із 30 ознак активними, але їхні значення стабільніші, ніж при Lasso, що покращує узагальнення на тестових даних.

Регуляризація у логістичній регресії

Регуляризація використовується і для класифікації, де функцією втрат є крос-ентропія.

$$J(w) = -\frac{1}{n} \sum_i [y_i \log \hat{y}_i + (1 - y_i) \log(1 - \hat{y}_i)] + \lambda |w|_p.$$

- при $p = 2$ маємо Ridge логістична регресія
- при $p = 1$ маємо Lasso логістична регресія
- інакше ElasticNet логістична регресія

Регуляризація контролює “розтягування” сигмоїди та запобігає надмірній впевненості моделі.

Висновки

Регуляризація важлива концепція сучасного машинного навчання, яка забезпечує баланс між точністю та узагальненням.

- Ridge стабілізує модель, Lasso відбирає ознаки, ElasticNet — оптимально комбінує.
- У логістичній регресії регуляризація допомагає запобігти надмірній впевненості у передбаченнях.